

HERCEGOVAČKI HRVATSKI PREPORODITELJ FRA PETAR BAKULA (1816. – 1873.)

(*Zbornik o fra Petru Bakuli o 200. obljetnici njegova rođenja /fra Ivan Ševo, glavni urednik; Šimun Musa, izvršni urednik/, FRAM-ZIRAL, Mostar, 2018.*)

Tijekom pomnjava čitanja izvrsno uređenoga, bogatoga *Zbornika o fra Petru Bakuli o 200. obljetnici njegova rođenja* (u Batinu kraj Posušja, 1816.) koji je dragocjen plod znanstveno-stručnog skupa održanoga 14. listopada 2016. u Mostaru, nametnula se potreba njegova prikaza u časopisu „Hrvatski” kako bi se usmjerila pozornost hrvatskoga čitateljstva koje zanimaju domoljubna djela najistaknutijih hrvatskih preporoditelja u 19. stoljeću. Naime, fra Petar Bakula jedan je od takvih, kako to odlučno ističe dr. sc. fra Ivan Ševo u „Urednikovoj riječi” (str. 7. – 9.). Tvrdi da je on dao neizmjerni doprinos preporodu hrvatskoga katoličkog naroda u Hercegovini, što se itekako odrazilo do naših dana na sveukupnu hrvatsku povijest, kulturu, književnost, pismenost itd.:

Kao preporodni značajnik Bakula je u svome redovničkom požrtvovanju, domoljubnom zanosu, intelektualnoj i moralnoj uzoritosti, u osebujnosti svojih darova nošenih stvaralačkim nemirima, svojoj ustrajnosti i entuzijazmu, u svojoj zauzetosti i osobitosti bio vrstan svećenik, povjesničar, teolog – franciskanolog, filozof, sociolog, politolog, demograf, etnograf, profesor, pravnik, liječnik, ljekarnik te neumorni i domišljati graditelj (iznimno su velike njegove zasluge u podizanju tiskare u Mostaru, samostana na Širokome Brijegu i na Humcu, a osobito za projektiranje biskupove rezidencije i crkve sv. Petra i Pavla u Mostaru te izgradnju crkava u Gorici, Veljacima, Gradničima i Rošku Polju itd.).¹

Urednik fra Ivan Ševo osobito je istaknuo neizmjerne Bakuline zasluge „navlastito od 1846., kad se vraća iz Italije, do smrti 1873.” (u Mostaru) jer se „potpuno posvetio materijalnomu, kulturnomu i uopće duhovnomu napretku svoga naroda u Hercegovini”:²

¹ Dr. sc. fra Ivan Ševo, „Urednikova riječ”, *Zbornik o fra Petru Bakuli o 200. obljetnici njegova rođenja* (fra Ivan Ševo, glavni urednik; Šimun Musa, izvršni urednik), FRAM-ZIRAL, Mostar, 2018., str. 7.

² Isto.

Posebno je u okviru rada Franjevačke provincije davao vrijedne poticaje, organizirao brojne materijalne i duhovne aktivnosti te svojom pro-nicljivošću, obrazovanjem, duhovnom širinom, odlučnošću, ustrajnošću, marom i nesebičnošću pridonosio franjevačkoj zajednici kao odgojitelj, župnik, vikar, gvardijan, profesor, graditelj i pravnik (koji je u Rimu dao prijedlog rješenja pravnoga uređenja Hercegovačke franjevačke kustodije).³

U nastavku predgovora urednik je ustvrdio da je „Bakula napisao preko 30 djela iz različitih područja s raznovrsnim sadržajima na latinskome, talijanskome i hrvatskome jeziku od kojih su neka još uvijek neobjavljena”.⁴ Sugestivno je zatim naveo da su se „sudionici skupa svojim izlaganjima, odnosno autori ovoga Zbornika” izrijekom „u svojim člancima (kategoriziranim u rasponu od izvornih znanstvenih do stručnih radova) o njemu i njegovu djelu, njegovim suradnicima” dotakli „svih bitnih sociokulturnih događaja, fenomena i procesa toga doba”, a isto tako apostrofirali su „značajke crkvenoga i svjetovnoga života kojemu su upravo franjevci poput Bakule određivali smjer i dinamiku”.⁵ Sukladno tome, zaključio je urednik, uključeni su „članci iz povijesnoga, sociokulturnoga, filološkoga, zdravstvenoga (liječništvo i ljekarništvo), graditeljskoga i iz poljodjelskoga područja”.⁶

Šesnaest (16) skladno je oblikovanih, prikladno kategoriziranih radova u ovom zborniku: petnaest (15) znanstvenih i jedan (1) stručni. Među znanstvenima je osam (8) izvornih znanstvenih članaka, šest (6) preglednih članaka i jedno (1) „prethodno priopćenje”.

U preglednom članku *Život i djelo fra Petra Bakule (1816. – 1873.)* (str. 11. – 27.) fra Ivan Ševo pozorno je izložio Bakulin životopis, osobito apostrofirajući njegova najvažnija postignuća za dobro hrvatskoga katoličkog naroda u Hercegovini. Fra Andrija Nikić je u članku (kategoriziranome kao „prethodno priopćenje”) *Političke i vjerske prilike u Hercegovini i Bakuline služanjske godine od 1816. do 1873.* (str. 29. – 83.) opsežno i poticajno predstavio Hercegovinu u doba Bakulina života. Fra Robert Jolić pozorno je, usustavljeno i poticajno (za potencijalne istraživače!) u preglednom članku *Znatiželjni duh fra Petra Bakule* (str. 85. – 112.) predstavio Bakulino zanimanje za arheologiju, etno-

³ Isto.

⁴ Isto.

⁵ Isto.

⁶ Isto, str. 8.

grafiju i historiografiju, posebice predstavljajući „tri njegova djela koja nam najbolje mogu prezentirati” njegov „znatiželjni, istraživački duh”. U izvornome znanstvenom članku *Fra Petar Bakula – neumorno traganje za boljim svijetom* (str. 113. – 130.) Irena Musa izvrsno je predstavila „njegov prinos duhovnoj i materijalnoj kulturi te obrazovanju koje se vidi kao glavni pokretač i nezamjenjiva sastavnica kulturnog života i napretka svake zajednice”. Drijenka Pandžić Kuliš u izvornome znanstvenom članku *Francuzi i Francuska u tekstovima fra Petra Bakule* (str. 131. – 168.) iznijansirano je istražila Bakulin odnos prema Francuzima i Francuskoj, tadašnjoj velesili koja je izgubila rat s Pruskom (1870. – 1871.) te svrhovito predstavila njegovu osudu Pariške komune „koja je donijela užasavajuća razaranja milijunskog grada, paklenu palež i svakovrsne zločine”. Beat Čolak u stručnom članku *Prilog poznavanju povijesno-umjetničkih interesa i prinosa fra Petra Bakule* (str. 169. – 179.) jasno je nastojala „rasvijetliti mali i u dosadašnjoj literaturi neistraženi aspekt djelatnosti fra Petra Bakule” koji bi se „mogao svrstati u njegove povijesno-umjetničke prinose”. U preglednom članku *Fenomen Bakula* (str. 181. – 204.) Šimun Musa uzorno i poticajno je predstavio fra Petra Bakulu kao protagonista „hrvatskoga narodnog preporoda u Hercegovini” koji je „u svome raznoliku, intenzivnu i opsežnu djelovanju u razdoblju od gotovo tri desetljeća (1846. – 1873.), cijelim bićem posvećen vjeri, crkvi i narodu kao odvažan, sposoban, ustrajan, duhovno jak i praktično domišljat intelektualac” zadužujući svojom „idejom, vizijom i djelatnošću” „ne samo pripadnike franjevačkog reda nego i cijeli svoj narod i sve one koji baštine njegove prinose”. Vlado Pandžić u prvome dijelu izvornoga znanstvenog članka *Fra Petar Bakula kao retoričar, propovjednik ili govornik* (str. 205. – 236.) „u skladu s povijesnim izvorima” oblikovao je pregled njegova „retoričkoga, franjevačkog školovanja: od kreševskoga do mudroslovnih i bogoslovnih učilišta u toskanskoj Lucci”, a u drugome dijelu usmjerio je „pozornost na njegovu profesorsku, predavačku i svećeničku, propovjedničku praksu, cjeloživotno učenje i usavršavanje, postignuća diplomatskoga ili pregovaračkog umijeća, pisane tekstove u kojima se nalaze značajke govornoga izraza”. U izvornome znanstvenom članku *Jezik Pisme sveto-izkazne (Petar Bakula, 1853.)* (str. 237. – 253.) Katica Krešić „analizira jezik” apostrofiranog djela: „slovopisno-pravopisne, fonološke, morfološke, sintaktičke i leksičke značajke”, a na „pojedinih jezičnim razinama” u središtu su njezine znanstvene pozornosti „različiti utjecaji: franjevačka literarnojezična

tradicija, prodori ilirskih koncepcija, autorov zavičajni idiom” itd. Irina Budimir u izvornome znanstvenom članku *Biblizmi i frazemi u Bakulinu Molitveniku* (str. 255. – 266.) prikazala je „spojeve riječi, njihovu strukturu i značenje kojim se iskazuje obožavanje Boga Isusa u Bakulinu djelu *Pribogoljubna bavljenja za slišati svetu misu*” te zaključila da „posebnost uzvišenoga, biblijskog stila i biblizama u širem smislu zrcali se u autentičnim superlativima za izražavanje štovanja”. Luciana Boban i Jelena Jurčić u izvornome znanstvenom članku *Stilske osobitosti Bakulina latinskog izričaja* (str. 267. – 279.) predstavile su „Bakulin latinski izraz” te zaključile „koji ga jezično-stilski postupci ostvaruju”. Opsežno analizirajući jezik u izvornome znanstvenom članku *O jeziku Politike za svakog čovika fra Petra Bakule* (str. 281. – 318.), Marinka Šimić je zaključila da je iznimno „bogat i raznovrsna podrijetla”, a „sastoji se iz više leksičkih slojeva: arhaičan, crkvenoslavenski sloj, čakavski leksemi, narodni leksemi, grecizmi, romanizmi, turcizmi i germanizmi”. U preglednom članku *Franjevci liječnici u Bosni i Hercegovini* (str. 319. – 326.) Monika Tomić predstavila je franjevačku brigu „i o zdravlju svoga puka” jer su „bili jedini pismeni ljudi” koji su „donosili medicinska saznanja iz Europe” pa su „bili duhovne i svjetovne vođe napaćenoga katoličkog naroda, jedini liječnici duše i tijela”. Iz biomedicinskoga znanstvenoga područja je i pregledni članak *Zdravstvena djelatnost u Bosni i Hercegovini u vremenu fra Petra Bakule – osvrt na ljekaruše* (str. 327. – 338.) u kojem je Ivo Curić zaključio da su „pisane s namjerom približavanja postupaka liječenja i samoliječenja što većemu broju ljudi”. Jure Beljo i Ana Mandić u preglednom članku *Prinos fra Petra Bakule povijesti agrara Hercegovine* (str. 339. – 353.) predstavili su ga kao „kroničara agrara Hercegovine svoga doba”, graditelja uzornoga „vinskog podruma u Gradnićima”, kritičara agrarne politike „hercegovačkog vezira Ali-paše Rizvanbegovića” te branitelja „obespravljenoga seoskog katoličkog puka” u Hercegovini. U središtu pozornosti Mladena Glibića u preglednom članku *Građevinski objekti koje je gradio fra Petar Bakula* (str. 327. – 338.) četiri su Bakulina „objekta”: „stara biskupova rezidencija u Vukodolu u Mostaru, stara crkva u Gradnićima, crkva sv. Stjepana u Gorici i stara crkva sv. Petra i Pavla u Mostaru”.

Ovaj odlično uređeni zbornik (zahvaljujući glavnom uredniku dr. sc. fra Ivanu Ševi i izvršnom uredniku prof. dr. sc. Šimunu Musi) zaslužuje veliku pozornost hrvatskoga čitateljstva. Mnogima će dati jasne odgovore na pitanja o teškom životu hrvatskoga katoličkog puka u Hercegovini

u doba turske vlasti, ali i razotkrit će velebnu domoljubnu ulogu fra Petra Bakule, jednoga od najistaknutijih hercegovačkih franjevačkih preporoditelja u 19. stoljeću, iznimno važnog za sveukupnu povijest hrvatskoga naroda. Bio je prvi Hrvat koji je spretno komunicirao s najmoćnijim onodobnim carevima i sultanom: dopisivao se s francuskim carem Napoleonom III., a izravno je razgovarao s austro-ugarskim carem i kraljem Franjom Josipom I. i turskim (osmanskim) sultanom Abdulom Azizom, kod kojega je „kao prijatelj” boravio nekoliko mjeseci. Od svih je izmolio bogate novčane darove za svoje graditeljske poduhvate u Hercegovini.

Razumljivo je što sva područja Bakulinih preporoditeljskih nastojanja i postignuća nisu mogla biti obuhvaćena u ovom zborniku. Međutim, zasigurno će potaknuti nove znanstvenike na istraživanja njegova života i domoljubnoga rada koji zaslužuje iznimne povijesne pohvale, zahvalnost i divljenje današnjih i budućih hrvatskih naraštaja.

Mila Pandžić